

ZNALEZISKA MONET W ZBIORACH MUZEUM
W TOMASZOWIE LUBELSKIM

Dębina, gm. Ulhówek, pow. Tomaszów Lub.

Wiosną 1997 r. na terenie dawnego placu zabaw (zamienionego obecnie na ogródki działkowe), podczas orki ciągnikiem, na głębokości ok. 40 cm, p. Marta Maryńczak znalazła *ort koronny* Augusta III z 1756 r., w dobrym stanie.

W maju–czerwcu 1997 r. ta sama osoba, po ponownym przeszukaniu, na tym samym placu, w odległości ok. 3 m od orta, znalazła *krajcar* Józefa II z 1790 r.

3 września 1997 r. p. Maryńczak po raz kolejny odwiedziła muzeum przynosząc znalezione na tej samej działce 2 *kopiejki* Mikołaja II z 1910, *szeląg litewski* Jana Kazimierza z 166(4)? w słabym stanie, 20 *kopiejek* z 1909, oraz guzik carski w bardzo dobrym stanie. Monety pozostały u znalazcy.

August III (1733–1763)

ort kor. 1756, *men. Lipsk*, Kop. II/4b, 5,22 g

Jan Kazimierz (1648–1668)

szeląg lit. 166(4)?, *men. Wilno*, HKPL, na Rv. przesunięty stempel, stan słaby, 1,17 g

Węgry. Józef II (1760–1790)

krajcar 1790 S., *men. Smolnik*, miedź, 7,17 g

Rosja. Mikołaj II (1894–1917)

20 *kopiejek* 1909, *men. Petersburg*, srebro, 3,44 g

2 *kopiejki* 1910, *men. Petersburg*, 6,3 g

Huta Różaniecka, gm. Narol, pow. Cieszanów

Wiosną (kwiecień–maj) 1999 r. p. Stanisław Mielniczek został poproszony o przeszukanie miejsca położonego głęboko w lesie, ok. 3 km od wsi Huta Różaniecka, przy leśnej drodze, gdzie wcześniej znaleziono monety. Po ponownym przeszukaniu przekopanego miejsca nie znalazł nic, ale w odległości 1 m, na głębokości 10 cm natrafił na zlepione monety, złożone prawdopodobnie w woreczku z płótna, który uległ całkowitemu zniszczeniu (na zewnątrz zlepionych monet były resztki płótna). Monety pozyskano do zbiorów muzeum w Tomaszowie.

Jan Kazimierz (1648–1668)

szóstaki kor., men. Kraków

1662, Kop. X/4h, tarcze hiszpańskie, Snopek na kolistym kartuszu zawiniętym u góry i u dołu. Korona płaska, inicjały A — T. Ślepowron bez tarczki, IO: CASI: D: G. REX: POL. & /// M. D. L., Rv. GROS. AR. SEX. — REG. POL. 1662, 3,34 g, 23,8–24,6 mm (tabl. I, 1)

1667, Kop. X/9a, tarcze hiszpańskie, Snopek na kolistym kartuszu zawiniętym u góry. Korona silnie rozchylona o soczewkowatym spodzie. Inicjały A — T, obwódki wewnętrzne, IO: CAS[IM]: DG: REX. PO: SV.MDL., Rv. GROS: ARSEX — REG: PO: 1667, w miejscu kropek na monecie są romby, 3,18 g, 25,2 mm (tabl. I, 2)

1667, Kop. X/9b, tarcze i korona jw., inicjały TL — B., IO: CASIM. DG: REX PO: SV: M.D.L., Rv. GROS. AR: SEX —

REG: POL. 1667, małe wycięcie po sąsiednim krążku, w miejscu kropek na monecie są romby, 3,28 g, 25,7 mm (tabl. I, 3)

szelągi kor., men. Ujazdów
 1660, Niem. 20, 1,4 g, 15,9 mm
 1661, Niem. 40, 0,96 g, 15,3 mm
 1663, Niem. 44, 1,21 g, 15,8 mm
 1664 (2), Niem. 52, 1,33 g, 15,5 mm; 1,35 g, 15,9 mm, na Av. stempel przesunięty
 1664, 1,07 g, 16,5 mm, Av. i Rv. bite dwukrotnie, na Av. fragmenty Rv., na Rv. Av.
 1665, Niem. 55b, 1,37 g, 15,5 mm
 1665 (2), Niem. 55a, 1,18 g, 15,4 mm; 1,5 g, 17 mm (skorodowany)
 166[5], Niem. 55b, 1,24 g, 15,5 mm
 r.?, (3), 0,74 g, 14 mm (skorodowany); 1,08 g, 15–15,4 mm; 1,19 g, 15 mm

szelągi lit., men. Ujazdów
 1661 (2), 1,02 g, 15,2 mm (skorodowany); 1,1 g, 15,3 mm (wytarty)
 166[1], 1,13 g, 15,4 mm, na Rv. stempel przesunięty, wytarty

men. Oliwa
 1663, Niem. 99, 1,19 g, 15,9 mm, Av. i Rv. porysowane
 166[3], 0,79 g, 14,9–15,8 mm (skorodowany)

men. Wilno
 1664, Niem. 104, 1,3 g, 16,5 mm, na Rv. stempel przesunięty
 1664, Niem. 103, 1,07 g, 15,4 mm, stempel przesunięty na Av. i Rv.

men. Brześć lub Wilno
 1665 (2), 0,93 g, 15,5 mm, stempel przesunięty na Av. i Rv.; 1,16 g, 15,4 mm, na Rv. stempel przesunięty, korozja na Av.
 1666, 1,39 g, 15,5 mm, Rv. bity dwukrotnie
 166[6], Niem. 132, 1,22 g, 15,6 mm, na Av. korozja
 166?, 1,52 g, 16,3 mm, na Av. fragment druzgostego stempla, nierówno obcięty brzeg
 r.?, (3), 0,64 g, 14,1–14,7 mm, wycięcie po sąsiednim krążku, małe ubytki przykrawędne; 0,79 g, 15 mm; 1,01 g, 15,2 mm, Av. wytarty

men. Kowno
 1665? 66? (2), 0,85 g, 15,2 mm; 1,1 g, 16 mm, b. wytarte

men.?, r.?
 (4), 0,83 g, 14,5–15,2 mm; 0,91 g, 15 mm; 0,92 g, 14,7–15,7 mm; 1,07 g, 15,5 mm, skorodowane, b. słabo czytelne

szelągi kor. fałszywe, (2), Av. zupełnie skorodowany, Rv. prymitywny orzeł, //ISDREGNNIOLON 1660, brak Ślepowrona, 1,45 g, 15,6 mm; Av. prymitywnie wykonana głowa Jana Kazimierza //AN — // // (X)?, TLB, Rv. prymitywny orzeł, // // REG — (P)?OLO 1, Av. bity dwukrotnie, 1,04 g, 15,3 mm

Śląsk pod panowaniem Habsburgów Leopold I (1657–1705)

3 krajcary 1698, men. Brzeg, Hal. 1702, 1,75 g, 20,8 mm (tabl. I, 4)
3 krajcary 1700, men. Brzeg, Hal. 1705, 1,57 g, 20,2–21,6 mm (tabl. I, 5)

Czechy. Leopold I (1657–1705)
3 krajcary 1699, men. Praga, Hal. 1429, 1,91 g, 22,6 mm (tabl. I, 6)

Montfort, Jan VIII (1662–1686)
15 krajcarów 1679, popiersie, IOANNES COMES*DE*MONTFORT, Rv. herb, SPES*NON — CONFUNDIT* 16 XV 79, 5,01 g, 29,8–30,6 mm (tabl. I, 7)*

Prusy. Fryderyk III (1688–1713)
szóstak 1699, men. Królewiec, Av. pod popiersiem litery .SD., 3,12 g, 25,2 mm (tabl. I, 8)

Krynice, gm. loco, pow. Tomaszów Lub.

22.09.1997 r., p. Jan Romańczuk znalazł w polu 1 *krajcar* Marii Teresy (1740–1780) z 1763 r., *men. Wiedeń*. Moneta pozostała u znalazcy.

Kolonia Niemirówek, gm. Tarnawatka, pow. Tomaszów Lub.

18 czerwca 1997 r., p. Artur Kurzępa zostawił w depozycie muzeum MT/175/Dep. *turner szkocki* Karola I (1625–1649), Av. ukoronowany napis: C II R, pod napisem trzy romboidalne punkty, w otoku napis: CAR. D.G. SCOT.ANG. RF. ET HIB., Rv. kwiat ostu, w otoku napis: /EMO. ME. IMPVNE. LACESSET, miedź, 0,82 g, 16,3 mm. (tabl. I, 9). Monetę dał p. Arturowi dziadek, informując że znalazł ją dawno, na pobliskim polu.

Łosiniec, gm. Susiec, pow. Tomaszów Lub.

2 czerwca 1999 r., w pobliżu kościoła wyorano *szeląg koronny* Jana Kazimierza

(1648–1668) z 1666 r., Niem. 25, 1,4 g, 15,7 mm. 9 czerwca monetę подарowano do zbiorów muzeum.

Łuszczacz, gm. Susiec, pow. Tomaszów Lub.

Pod koniec lipca 2000 r. p. Stanisław Mielniczek, w lesie koło Łuszczacza, na głębokości ok. 5 cm, w piaszczystej ziemi znalazł denar Marka Aureliusza (161–180) wybity w latach 166–167, Av. głowa M. Aureliusza w wieńcu laurowym w prawo, M ANTONINVS AVG — [ARM] PA [RTH] ///, Rv. Aequitas stojąca w lewo, w prawej ręce trzymająca szalki wagi, w lewej róg obfitości, TRP XXI /// /// COS III. (tabl. I, 10). Po dalszym przeszukaniu, ok. 2 m od denara znalazł grot żelazny ok. 20 cm długości, wąski, z tuleją, być może rzymski (opis grotu pochodzi tylko z relacji ustnej znalazcy).

Nowiny, gm. Susiec, pow. Tomaszów Lub.

Na początku maja 1997 r. p. Jan Zawisła, w miejscu na którym stał kiedyś młyn, znalazł miedzianą monetę węgierską (10 poltur) Franciszka II Rakoczego z 1705 r., Av. ukoronowana tarcza z herbem Węgier, po bokach data 17-05 oraz litery C-M, Rv. napis PRO / LIBERTATE, niżej w ornamente X, Huszár 1540. W dolnej części otwór.

Nowosiółki, gm. Telatyn, pow. Tomaszów

Do muzeum zgłosiła się mieszkanka w/w wsi informując, że 14.10.1999 r. znalazła na powierzchni ziemi w swoim ogrodzie węgierskie $\frac{1}{2}$ krajcara Józefa II (1760–1790) z 1774 r., w złym stanie, Av. nieczytelny, widoczne tylko popiersie, Rv. pod napisem literka S. Moneta pozostała u znalazcy.

Teniatyska, gm. Lubycza Królewska, pow. Tomaszów Lub. – dalsze części skarbu

16.08.1998 r., po kolejnym przeszukaniu miejsca opisywanego już skarbu¹, pracownicy muzeum znaleźli kolejnych 12 monet.

¹ Zob. B. Paszkiewicz, *Teniatyska, gm. Lubycza Królewska, woj. zamojskie*, WN XL, 1996, z. 3–4, s. 193–194; S. Hanejko, WN XLI, 1997, z. 3–4, s. 187–189.

Jan Kazimierz (1648–1668)

Złotówka kor., men. Bydgoszcz, 1664, na Av. i Rv. korony o rozchylnych obręczach, tarcza na Rv. o zawiniętych narożnikach, DAT. PRETIVM S///TA SALVS. / POTIORQ 3 M///LLO EST., litera Q odwrócona ogonkiem w lewo, Rv. ///ET. NOV. ARG. REG. POL. 1664., małe pęknięcie przy krawędzi, 5,38 g, 31 mm

Szóstaki kor., men. Kraków

1662, Rv. tarcze hiszpańskie, Snopek na kolistym kartuszu zawiniętym u góry i u dołu, korona z soczewkową obręczą, A — T, obwódka wewnętrzna na Av., Ślepowron na Rv. bez tarczki, IO: CASIM. DG. REX. POL & SVE MDL, Rv. GRO/ /// /EX — REG. POL. 1662, małe wycięcia po sąsiednim krążku, na Av. zarysowania, 2,89 g, 24–25 mm

1662, wyobrażenia jw., IO: CASIM: DG. REX. POL. & SVE. M. D. L., Rv. GROS. ARG SEX — /// POL. 1662, na Rv. ubytki korozyjne, 2,83 g, 24,6 mm

Szóstaki kor., men. Bydgoszcz

1666, Rv. tarcze hiszpańskie z wygiętymi głowicami o zawiniętych narożnikach, Snopek na kolistym kartuszu z zawiniętym wierzchołkiem, korona łukowata, A — T, obwódki wewnętrzne, Ślepowron nieczytelny, IOAN C[AS] // //X POL. & SMDLRP, Rv. GROS ARG /// — //G POL 1666, ślad po prostowaniu monety, 2,85 g, 25 mm.

1667, Rv. tarcze o wygiętych pobocznicach, wygiętej i zaostrej podstawie, Snopek na owalnym kartuszu, korona prosta, inicjały nieczytelne, Ślepowron na Av. na tarczce o łukowatej głowicy i podstawie, obwódki wewnętrzne, IOAN CASIM DG — REX POL ///, Rv. GROS. ARG. /// /// POL. 1667, 3,18 g, 24,4 mm.

Szóstak kor., men. Lwów

1661?, nieforemne tarcze o pdwójnym obrysie, Snopek na owalnym kartuszu zawiniętym u góry i u dołu, inicjały. GB. — .A, obręcz korony wytarta, Ślepowron wytarty, IO[AN][CA]SI. D/ — /// POL. & SVE, Rv. GR[O]. ARGEN. SEX. REG. POL. 16[61], 2,86 g, 24,7 mm

Jan III Sobieski (1674–1696)

Szóstaki kor., men. Bydgoszcz

1680, Kop. I/4a, 3,06 g, 24,1–25,1 mm, źle obcięty

1681, Kop. I/5, 3,01 g, 25 mm, źle obcięty

1682, Kop. I/6a, 2,97 g, 24,5 mm, na Av. i Rv. lekkie przesunięcie stempla

1683, Kop. I/7a, 2,6 g, 24,3–24,9 mm (tabl. I, 11)

Prusy. Jerzy Wilhelm (1640–1688)

Szóstaki, men. Królewiec

1682, 3,11 g, 24,2 mm

1686, 3,14 g, 25,3 mm, napis wypełnia cały otok.

23 września tego samego roku, po kolejnym przeszukaniu znaleziono jeszcze dwa szóstaki.

Jan Kazimierz (1648–1668)

Szostak kor., men. Kraków

1660, Kop. X/2c, tarcze hiszpańskie z lekko wygiętymi głowicami, Snopek na kolistym kartuszu, korona płaska, inicjały TL — B. Obwódki wewnętrzne, Ślepowron bez tarczy. IO. CASIMI. D. G — /EX [P]OL & SVE, Rv. GROS. ARGE. SEX, REG. POL. 1660., moneta wygięta, 2,7 g, 24 mm

Jan III Sobieski (1674–1696)

Szostak kor., men. Kraków

1683, Kop. VIII/2b, 3,02 g, 24,4 mm.

Data ukrycia skarbu, ustalona na okres po 1702 r., nie uległa zmianie.

Tomaszów Lub.

W czerwcu 1996 r., podczas prac w przydomowym ogródku, Rafał Marzec znalazł na powierzchni 1 grosz Księstwa Warszawskiego z 1811 r., I. S., w dobrym stanie, a po przekopaniu ziemi saperką, na głębokości ok. 20 cm, dwie trzygroszówki z 1811 r. Monetę jednogroszową podarował do muzeum, dwie pozostałe monety wymienił z kolegą.

20 lutego 1998 r. ta sama osoba znalazła węgierski krajcar Marii Teresy (1740–1780) z 1762, *men. Krzemnica*. Moneta leżała na powierzchni, w koleinie drogi wychodzącej z Siwej Doliny w kierunku Pasiek. Moneta pozostała u znalazcy.

Na początku maja 1999 r. na ul. Ligońskiego, podczas kopania ogródka, p. Fedczyszyn znalazł *szeląg litewski* Jana Kazimierza (1648–1668), w średnim stanie zachowania, 16//, HKPL, inicjały zarządcy mennicy nieczytelne. Moneta pozostała u znalazcy.

Ułów, gm. Tomaszów Lub.

W listopadzie 1998 r. p. S. Mielniczek szukając militariów, w lesie w odległości ok. 1 km od wsi obok pnia drzewa, odkrył na głębokości 10–20 cm dwa pistolety: Frommer i FN. Po ponownym przeszukaniu tego miejsca, w odległości ok. 20 cm od pistoletów, trochę głębiej od nich, znalazł *denar rzymski* Faustyna Starszej (141–161) wybity pośmiertnie. Av. udrapowane popiersie cesarzowej zwrócone w prawo, DIVA — FAVSTINA, Rv. Ceres stojąca frontem z głową zwróconą w lewo, prawą rękę opiera na wysokiej pochodni, lewą podtrzymuje fałdy szaty AVGV — STA, srebro, 2,7 g, 16,6 mm, cztery nacięcia przy krawędzi spowodowane próbą rozpoznania metalu (tabl. I, 12). W odległości ok. 30 m od denara znajdował się żelazny grot oszczepu² o cienkim, smukłym liściu i owalnej w przekroju tulejce stanowiącej niemal połowę długości grotu. Wymiary grotu — 12,3 cm, szer. liścia — 2,2 cm, śr. tulejki 1,0–1,15 cm.

Kilka dni później, przy parkingu usytuowanym przy drodze Tomaszów — Józefów, przed Ułowem (jest to parking z prawej strony drogi, jadąc z Tomaszowa do Józefowa), w lesie jodłowym, na głębokości 10 cm, pod ściółką, p. Mielniczek znalazł *trojak koronny* Zygmunta III (1587–1632) z 1622 r., *men. Kraków*, Kop. LX/6, 1,68 g, 20,1 mm. Trojak znajdował się bezpośrednio obok nieśmiertelników z 1939 r. Monety i grot trafiły do zbiorów muzeum.

Wólka Pukarzowska, gm. Łaszczów, pow. Tomaszów Lub.

Wiosną 1997 r., podczas prac polowych, p. Stanisław Piasecki znalazł 3 *kopiejki* Aleksandra II (1855–1881) z 1876 r., *men. Petersburg*, Safuta–Czerski 1417. Monetę podarował do zbiorów muzeum.

Sabina Hanejko

² Wg prof. A. Kokowskiego grot pochodzi z późnego okresu wpływów rzymskich a nawet jego schyłku.

Debrzno, gm. loco, pow. Człuchowski

I. **M.:** na polu, na wschód od miasta, ok. 250 m od ostatnich zabudowań, między drogą prowadzącą do Człuchowa a drogą do miejscowości Stare Gronowo. **D.:** październik 1998. **L.:** 1 moneta luzem.

Zakon Krzyżacki, Jan von Tiefen (1489–1497), grosz, men. Królewiec

Av. herb Wielkiego Mistrza, wokół napis gotycki: MAGS||[.]·IOhN||S·DE·T||IFENI||

Rv. herb Zakonu w obwódce z kropek, wokół napis gotycki:

MONE||TA·DN||ORVM||PRVS||

Vossberg 1116, 1,187 g, 20 mm, ↑↓.

II. **M.:** ok. 5 km na zachód od miasta, w dolinie Debrzynki, tuż przy korycie rzeki. **D.:** 30 04 1999. **L.:** zespół 7 monet (monety 3 i 5 były sklezione warstwą tlenku)

1. *Śląsk, Leopold I (1658–1705), 3 krajcary, 1697, C.B., men. Brzeg, FS 743*
2. *Prusy, Fryderyk I (1701–1713), 3 grosze, 1713, C.G., men. Królewiec, H 3591*
3. *Prusy, Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), VI groszy, 1718, C.G., men. Królewiec, H 3613*
4. *Brandenburgia, Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), grosz podwójny (Doppelgroschen), 1720, IGN, men. Berlin, H 1317*
5. *Brandenburgia, Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), grosz podwójny (Doppelgroschen), 1715, IFS, men. Berlin, H 1288*
6. *Brandenburgia, Fryderyk I (1701–1713), 6 fenigów (Halbgroschen), 1707, HFH, men. Magdeburg, H 4532*
7. *Brandenburgia (?), Fryderyk I (1701–1713) (?), 6 fenigów (Halbgroschen), data?, C(?)S, men. Berlin (?), H 1211 (?), moneta wytarta*

Kom.: w miejscu znalezienia monet biegła niegdyś ważna droga — tzw. „szlak margrabiów”. Droga ta w średniowieczu prowadziła z Rzeszy do Państwa Krzyżackiego. Na odcinku Lędyczek – Debrzno wiodła właśnie wzdłuż doliny Debrzynki, a dalej na Człuchów i Malbork.

Andrzej Milewski

WYKAZ SKRÓTÓW

M. — miejsce znalezienia

D. — data znalezienia

FS — F. Friedensburg, H. Seger, *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Breslau 1901

H — A. Weyl, *Die Paul Henckelsche Sammlung Brandenburg-preussischer Münzen und Medaillen*, Berlin 1876 [reed. Berlin 1987]

Hal. — I. Halačka, *Mince zemí Koruny české 1526–1856*, t. I–III, Kroměříž 1988

Huszár — L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Budapest–München 1979

Kop. — E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych*, t. I–VIII, Warszawa 1974–1983

Niem. — W. Niemirycz, *Katalog szelągów miedzianych Jana Kazimierza*, Warszawa 1982

Safuta–Czerski — E. Safuta, M. Czerski, *Katalog monet rosyjskich 1796–1917*, Warszawa 1988

Vossberg — F. A. Vossberg, *Geschichte der preussischen Münzen und Siegel von frühester Zeit bis zum Ende der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Berlin 1843

Tablica I. Znaleziska monet w zbiorach muzeum w Tomaszowie Lubelskim